

Research Paper

Modeling the Effects of Economic Development Indicators in 22 Districts of Tehran Metropolis

Arman Moslemi: PhD student in Geography and urban Planning, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

Jamileh Tavakoli Nia* Assistant Professor, Department of Geography and Urban Planning, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

Zohreh Fanni: Professor, Department of Geography and Urban Planning, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

Lotf Ali kozagar kaleji: Assistant Professor, Department of Geography and Urban Planning, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

ARTICLE INFO

Received: 2021/05/25

Accepted: 2022/03/30

PP: 1-16

Use your device to scan
and read the article
online

Keywords: Urban Economy, Economic Development, Dispersion, Leveling, Tehran.

Abstract

This study models the effects of economic development indicators in the 22 districts of Tehran metropolis. It is an applied and descriptive-analytical research, with data collected through field surveys using questionnaires. The statistical population comprises Tehran citizens in 2021, from which 384 individuals were randomly selected based on Cochran's formula. The questionnaire's validity was confirmed by experts, and its reliability was assessed using Cronbach's alpha, yielding values of 0.90 for citizens and 0.93 for experts. Data analysis was conducted using statistical methods such as factor analysis and correlation in SPSS, along with structural equation modeling (SEM) via the partial least squares (PLS) method in SMART PLS3. Additionally, the districts were ranked in terms of economic development indicators using the AHP technique and Expert Choice software. The results of factor analysis showed that the four identified factors were able to explain 75% of the variance of the effects of economic development indicators on the 22 metropolitan areas of Tehran. The results obtained from structural equations showed that among all indicators of economic development, T-coefficients between indicators (welfare-trade, industrial, resources and mines and goods-services) are above 1.96, i.e. the relationship between independent and dependent variable dimensions in the sample population with 99% confidence Confirmed. The results obtained from the AHP technique in the Expert Choice software showed that the highest score of the economic development index belongs to the 3rd district of Tehran and the lowest coefficient belongs to the 17th district.

Citation: Moslemi, A.; Tavakoli Nia, J.; Fanni, Z. & Kozagar Kaleji, L. (2024). **Modeling the Effects of Economic Development Indicators in 22 Districts of Tehran Metropolis**, *Journal of Research and Urban Planning*, 15(58), 1-16.

DOI: 10.30495/jupm.2022.28083.3894

* **Corresponding author:** Jamileh Tavakoli Nia, **Tel:** +989122196680 **Email:** j_tavakolinia@sbu.ac.ir

Extended Abstract

Introduction

Cities are growing today, and in addition to increasing physically, their populations are growing (Catney, 2018: 138; Baffoe, 2021: 176). More than half of the world's population lives in cities, and it is expected that by 2050 the world's urban population will reach 75 or 80 percent (Rshtbar et al, 2019: 109; World Bank, 2019: 165). It continues and this leads to population concentration in cities, growth of service sector and consequently increase of GDP in cities (Musterd & et al, 2017: 38) Tehran is one of the 10 underdeveloped metropolises among the 124 metropolises in the world that suffer from problems such as poverty and abnormality, unemployment, wide gaps in living standards, inequality and imbalance in urban areas. In such a way that there is a significant difference between the 22 districts of Tehran in terms of economic development. Less developed and undeveloped areas are mostly in the south and southeast, and medium and relatively developed areas are located in the center and west of Tehran, and developed areas are located in the north of the city. In this regard, urban management and policy makers play an important role that the recognition and adjustment of these inequalities and planning for these problems should be on their agenda. In fact, regional policy-making has been proposed as a conscious and public effort of the government to change the spatial distribution of economic and social phenomena such as population, income, government revenues, production of goods and services, transportation facilities and other social and economic infrastructure and even political power. The study of economic inequalities between urban areas is one of the most important and fundamental tasks for better planning and management for more balanced economic development and achieving social justice. Therefore, the first step to achieve optimal conditions is to know its current state. Accordingly, in order to achieve appropriate economic conditions, it is necessary to study the current conditions of society and examine the movement of society. Therefore, the purpose of this study is the economic development of 22 districts of Tehran metropolis in the form of the following question:

- 1- What is the relationship between the economic development indicators of the 22 districts of Tehran metropolis?
- 2- Which of the 22 districts of Tehran metropolis have been able to find a suitable position among other districts?

Methodology

The present study is quantitative in terms of applied purpose and in terms of descriptive and analytical methods. In order to collect data from documentary and field methods, information has been prepared and analyzed and combined. In the documentary stage, information has been collected from books, publications, statistics, maps and websites as well, in order to identify and study the indicators of economic development (Statistics Center of Iran and statistical yearbook of 2016 in Tehran). A questionnaire was used to collect field data. The questionnaire was designed based on 25 indicators of economic development in order to measure the importance of each indicator and their performance with a Likert scale ranging from a very low value of 1 to a very high value of 5. The questionnaire was distributed according to the population (20-70 years old) of each region. The statistical population of the study consists of all 22 districts of Tehran metropolis. According to the 2016 census, Tehran metropolis has 2911065 households and a population of 8693706. Using Cochran's formula, 384 citizens and 15 experts were selected by snowball method as a sample. 10 people finally answered; The validity of the questionnaire was confirmed by a panel of experts and the reliability of the questionnaire of citizens and experts was confirmed with values of 0.90 and 0.93, respectively. Statistical methods in this study are descriptive statistics (mean and standard deviation) and inferential statistics (using factor analysis and correlation analysis) using SPSS software. In addition, software (SMART PLS3) was used to model structural equations (SEM). In this study, AHP technique and Expert Choice software were used to weight the criteria and sub-criteria to level the regions in terms of economic development indicators.

Results and discussion

The results of factor analysis test show that the four identified factors have been able to explain 75% of the variance of the effects of economic development indicators on the 22 metropolitan areas of Tehran. The percentage of explanation of each of the identified factors are in order of importance: the first factor is 13.890%, the second factor is 571.51%, the third factor is 2.971% and the fourth factor is 2.330%. In order to investigate the relationship between economic development indicators, Pearson correlation coefficient has been used.), (0.215) and (0.543) and there is a significant relationship at the level of 99%.

Conclusion

In order to investigate the relationship between economic development indicators, Pearson correlation coefficient has been used.), (0.215) and (0.543) and there is a significant relationship at the level of 99%. Also, there is a significant relationship between the industrial index with mineral resources and goods and services to education with a correlation coefficient (0.264) and (0.612) at the level of 99%. The highest correlation coefficient between the industrial index and goods and services (0.612) and There is the lowest value of correlation coefficient between trade-welfare index with mineral resources (0.612) which is consistent with the results of Mirzaei et al.

(2014), Maleki et al. (2015), Mohammadkhani et al. (1400); Also to test the first hypothesis of the structural equation model (SEM) using the partial least squares method in software (SMART PLS3) which according to the results obtained from this test, the first hypothesis of the research is confirmed by the results (Qiao et al , 2021), (Beijing et al, 2020) and (liu et al, 2021) are consistent; AHP technique and Expert Choice software have been used to weight the criteria for leveling the regions in terms of economic development indicators. The results obtained from the highest score of economic development index belong to Tehran's 3rd urban region and the lowest coefficient belongs to 17th region. As shown in the figure, the highest coefficients are related to 3, 1, 2, 6 and 5 urban areas of Tehran, respectively, and the lowest coefficients are related to 17, 19, 18, 15, 16 and 20 urban areas of Tehran, respectively. Which is consistent with the results of Mirzaei et al. (2014), Mohammadkhani et al. (1400), Maleki et al. (2015), Sadeghi and Zanjari (2015) and Jafari et al. (2015). The superiority of the present study over other studies in this regard has been to examine the impact of economic development indicators on each other using factor analysis and correlation analysis as well as modeling using structural equations with software (SMART PLS).

فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری

دوره ۱۵، شماره ۵۸، پاییز ۱۴۰۳
شاپا چاپی: ۵۲۲۹-۲۲۲۸ - شاپا الکترونیکی: ۳۸۴۵-۲۴۷۶
<https://jupm.marvdasht.iau.ir/>

مقاله پژوهشی

مدل‌سازی اثرات شاخص‌های توسعه اقتصادی در مناطق ۲۲ گانه کلان‌شهر تهران

آرمان مسلمی: دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه شهید بهشتی تهران، ایران

جمیله توکلی نیا^۱: دانشیار، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه شهید بهشتی تهران، ایران

زهره فنی: استاد، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه شهید بهشتی تهران، ایران

لطفعلی کوزه‌گر کالجی: دانشیار، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه شهید بهشتی تهران، ایران

چکیده

پژوهش حاضر به مدل‌سازی اثرات شاخص‌های توسعه اقتصادی در مناطق ۲۲ گانه کلان‌شهر تهران می‌پردازد. این تحقیق از نوع کاربردی و توصیفی-تحلیلی است و داده‌ها به صورت میدانی از طریق پرسشنامه گردآوری شده‌اند. جامعه آماری شامل شهروندان تهران در سال ۱۴۰۰ است که طبق فرمول کوکران، ۳۸۴ نفر به‌طور تصادفی انتخاب شدند. روایی پرسشنامه توسط متخصصان تأیید شده و پایایی آن با ضریب آلفای کرونباخ برای شهروندان (۰٫۹۰) و خبرگان (۰٫۹۳) مورد سنجش قرار گرفته است. برای تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری مانند تحلیل عاملی و همبستگی در نرم‌افزار SPSS و مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM) با روش حداقل مربعات جزئی در نرم‌افزار SMART PLS3 استفاده شده است. همچنین، سطح‌بندی مناطق از نظر برخورداری از شاخص‌های توسعه اقتصادی با تکنیک AHP و نرم‌افزار Expert Choice انجام شده است. نتایج حاصل از تحلیل عاملی نشان داد که چهار عامل شناسایی شده توانسته‌اند ۷۵٪ واریانس اثرات شاخص‌های توسعه اقتصادی بر مناطق ۲۲ گانه کلان‌شهر تهران را تبیین نمایند. نتایج به‌دست‌آمده از معادلات ساختاری نشان داد که بین کلیه شاخص‌های توسعه اقتصادی ضرایب T بین شاخص‌های (رفاهی-تجاری، صنعتی، منابع و معادن و کالا-خدمات) بالای ۱٫۹۶ هستند یعنی ارتباط بین ابعاد متغیر مستقل و وابسته در جامعه نمونه با اطمینان ۹۹ درصد تأیید می‌شود. نتایج به‌دست‌آمده از تکنیک AHP در نرم‌افزار Expert Choice نشان داد که بالاترین نمره شاخص توسعه اقتصادی به منطقه ۳ شهری تهران و در مقابل پایین‌ترین ضریب به منطقه ۱۷ تعلق دارد.

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۳/۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۱/۱۰

شماره صفحات: ۱-۱۶

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن

مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید

واژه‌های کلیدی:

اقتصادی شهری، توسعه اقتصادی، پراکندگی، سطح‌بندی، شهر تهران.

استاد: مسلمی، آرمان؛ توکلی نیا، جمیله؛ فنی، زهره و کوزه‌گر کالجی، لطفعلی. (۱۴۰۳). مدل‌سازی اثرات شاخص‌های توسعه اقتصادی در

مناطق ۲۲ گانه کلان‌شهر تهران، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۱۵ (۵۸) ۱-۱۶.

DOI: 10.30495/jupm.2022.28083.3894

مقدمه

امروزه شهرها، در حال بزرگ شدن هستند و علاوه بر افزایش فیزیکی، جمعیت آن‌ها به‌طور فزاینده‌ای در حال رشد است (Catney, 2018: 176; Baffoe, 2021: 138). به‌طوری‌که بیش از نیمی از جمعیت جهان در شهرها زندگی می‌کنند و انتظار می‌رود که تا سال ۲۰۵۰ جمعیت شهرهای جهان به ۷۵ یا ۸۰ درصد برسد (Rshtbar et al, 2019: 109; World Bank, 2019: 165). باین‌وجود مهاجرت از روستاها به شهرها نیز ادامه دارد و این امر باعث تمرکز جمعیت در شهرها، رشد بخش خدمات و بالتبع افزایش تولید ناخالص داخلی در شهرها می‌شود (Musterd & et al, 2017: 38). لذا شهرهای قرن بیست و یکم با طیف وسیعی از چالش‌ها و تهدیدات برای توسعه اقتصادی مواجه هستند (Zhuhadar et al, 2017: 273, nazmfar et al. 2020). شهرها به‌عنوان پدیده‌ای پیچیده و پویا در گذر زمان همواره دچار تحولات کالبدی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی می‌شود. چنین تحولات وسیعی متأثر از رشد گسترده‌ی جمعیت شهری است؛ چنانکه بعد از جنگ جهانی دوم، یکی از مهم‌ترین مشکلات به وجود آمده در کشورهای در حال توسعه، رشد و توسعه شتابان و ناهمگون شهرنشینی بوده است (Sharifzadeh et al., 2021: 218). به‌یقین روند توسعه شتابان شهری برای کشورهای در حال توسعه، پیامدهای اقتصادی و اجتماعی بسیاری داشته است (Nouri et al., 2021: 2). از آنجا که امروزه شهر به عنوان بزرگ‌ترین و اصلی‌ترین سکونتگاه بشر به حساب می‌آید، لذا داشتن شهری که بتواند تمامی نیازهای انسان را تامین نماید و انسان‌ها در آن به راحتی و آسودگی زندگی کنند نیازمند برنامه‌ریزی دقیق و جامع می‌باشد. برنامه‌ریزی شهری در عصر حاضر با توجه به گسترش شهرها و روند مهاجرت از روستاها به شهرها اساس مطالعات شهری به حساب می‌آید شهرنشینی از مولفه‌های بارز قرن بیستم محسوب می‌گردد که همواره تحت تاثیر نگرش‌های فلسفی و با ارائه طرح و برنامه‌های خاص در مقاطع زمانی مختلف به دنبال ایجاد رفاه و آسایش برای شهروندان و کاهش معطلات فراروی جوامع است. جنبش مدرنیسم متعاقب انقلاب صنعتی و بر پایه خرد و قدرت تکنولوژی شکل گرفت و شهر نیز به عنوان نماد تمدن مدرن تحولات بزرگی را از آن پذیرفت و در همین راستا برنامه‌ریزی شهری با تکیه بر قدرت تکنولوژی به سمت شهرسازی ماشینی روی آورد (Sharifzadeh et al., 2021: 218). در کشور ایران نسبت شهرنشینی در یک قرن اخیر چهار برابر افزایش داشته است به دلیل برخورداری شهرها از امکانات و فرصت‌های بهتر و همچنین کیفیت زندگی بالا نسبت به روستا باعث شده است که سه‌چهارم جمعیت کشور در شهرها زندگی می‌کنند (Sharifzadeh et al., 2021: 218). روند شتابان گذار شهری در ایران با افزایش تمایز و نابرابری اقتصادی نه‌تنها بین شهرها، بلکه درون شهرها و بین مناطق مختلف شهری همراه بوده است (Babaei, 2013: 2). نابرابری‌ها و ناهمسانی‌ها اقتصادی در پهنه جغرافیایی کشور و درون مناطق شهری به لحاظ برخورداری از اشتغال، درآمد، امکانات و به عبارت جامع‌تر سطح توسعه اقتصادی ناهمگون است. این عدم تعادل و شکاف بین مناطق شهری از موانع رشد و توسعه شهرهاست که خود منجر به ازهم‌گسیختگی و ناکارآمدی و دوگانگی اقتصادی است. دوگانگی اقتصادی بین مناطق شهری نیز آثار مخربی بر کارایی اقتصاد ملی به‌جای می‌گذارد (Maleki et al., 2018: 54).

توسعه اقتصادی، عامل اصلی توسعه یافتگی محسوب می‌شود؛ به همین علت، کشورهای جهان سوم در صورتی می‌توانند توسعه پیدا کنند که به این اصل مهم توجه کنند. سیاستگذاری‌های اقتصادی باید به گونه‌ای باشد که نوعی توازن و انسجام اقتصادی در مناطق مختلف به وجود آورند، تا با رشد و توسعه اقتصادی هماهنگ بتوانند اختلافات توسعه اقتصادی را برطرف کنند (Zarrabi and Shahivandi, 2010: 20). توسعه اقتصادی یک شهر دلالت برافزایش رفاه اقتصادی شهروندان دارد، اما همچنین از طریق بهبود در سایر شاخص‌های اقتصادی، مانند بهبود سطح سواد، زیرساخت‌های بهتر، کاهش فقر و بهبود استانداردهای بهداشت و درمان می‌تواند تأثیرگذار باشد (Osth, 2018: 820).

توسعه پیچیده‌ترین مواجهه بشر با منابع و محیط اطراف خود در راستای دستیابی به تعالی و رفاه می‌باشد. این پدیده توجیه اصلی مدل‌سازی و نظریه‌پردازی بشر از اوایل قرن بیستم به بعد برای تغییر در شرایط اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی از سطوح خرد تا کلان می‌باشد (Schumpeter, 2012: 5). توسعه، تغییر بنیادی در متغیرهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی هر جامعه محسوب می‌شود و تحقق آن، مستلزم ایجاد هماهنگی بین ابعاد گوناگون جامعه است (Maleki et al., 2018: 54). بُعد اقتصادی مفهوم توسعه سرآغاز رویکرد عمومی به آن و درعین حال بیشترین و چالش‌برانگیزترین بحث‌های انتقادی معطوف به آن است، علی‌الخصوص که در سال‌های اخیر بحران اقتصادی اکثریت قریب به اتفاق کشورها را درگیر کرده است (UN, 2013: 1).

در این میان تهران یکی از ۱۰ کلان‌شهر توسعه‌نیافته در بین ۱۲۴ کلان‌شهر موجود در جهان است که دچار مشکلاتی از قبیل فقر و ناهنجاری، بیکاری، شکاف گسترده در استانداردهای زندگی، نابرابری و عدم تعادل مناطق شهری است. به‌گونه‌ای که بین مناطق ۲۲ گانه شهر تهران از لحاظ توسعه اقتصادی تفاوت محسوس و معناداری وجود دارد. مناطق کمتر توسعه‌یافته و توسعه‌نیافته بیشتر در جنوب و جنوب شرق هستند و مناطق متوسط و نسبتاً توسعه‌یافته در مرکز و غرب شهر تهران قرار دارند و مناطق توسعه‌یافته در شمال شهر واقع شده‌اند. در این راستا مدیریت شهری و سیاست‌گذاران نقش مهمی را ایفا می‌کنند که شناخت و تعدیل این نابرابری‌ها و برنامه‌ریزی برای این معضلات

را باید در دستور کار خود قرار دهند. درواقع سیاست گذاری منطقه ای به عنوان کوشش های آگاهانه و عمومی حکومت برای ایجاد تغییر در توزیع فضایی پدیده های اقتصادی و اجتماعی از قبیل جمعیت، درآمد، درآمدهای دولتی، تولید کالا و خدمات، تسهیلات حمل و نقل و سایر زیرساخت های اجتماعی و اقتصادی و حتی قدرت سیاسی مطرح گردیده است. مطالعه نابرابری های اقتصادی میان مناطق شهری یکی از کارهای بسیار مهم و بنیادی برای برنامه ریزی و مدیریت صحیح تر در جهت توسعه اقتصادی متعادل تر و دستیابی به عدالت اجتماعی است. لذا گام اول برای رسیدن به شرایط بهینه شناخت وضع موجود آن است. بر همین مبنا برای دستیابی به شرایط مناسب اقتصادی، بایستی به بررسی شرایط فعلی برخورداری جامعه پرداخت و روند حرکتی جامعه را مورد بررسی قرار داد. لذا هدف پژوهش حاضر توسعه اقتصادی مناطق ۲۲ گانه کلان شهر تهران در قالب سؤال زیر است:

- ۱- بین شاخص های توسعه اقتصادی مناطق ۲۲ گانه کلان شهر تهران چه رابطه ای وجود دارد؟
- ۲- کدام یک از مناطق ۲۲ گانه کلان شهر تهران توانسته اند موقعیت مناسبی در میان سایر مناطق پیدا کنند؟

پیشینه و مبانی نظری تحقیق

چیانو^۳ و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان اندازه گیری چند سطحی الگوهای فضایی شهری به تفکیک فعالیت های اقتصادی به این نتیجه رسیدند که اقتصاد بخش شرقی بیجینگ نسبت به بخش غربی، ریشه دارتر است و در حالی بخش شمالی غنی تر از بخش جنوبی شهر است. در مورد شهر ووهان الگوهای فضایی تفکیک اقتصادی یک ساختار متقاطع را نشان می دهد. همچنین نواحی نزدیک به مراکز شهری، ایستگاه های مهم ترافیک، مراکز تجاری مزیت اقتصادی متمرکزی را دارا می باشند. آچتن و لسمان^۴ (۲۰۲۰) در تحقیقی با عنوان نابرابری فضایی، جغرافیا و فعالیت اقتصادی به این نتیجه رسیدند که جغرافیا نه تنها از طریق ویژگی های سطحی بلکه از طریق تنوع در سطح ملی بر فعالیت های اقتصادی تأثیر می گذارد و به نوعی جغرافیای ناهمگن باعث توزیع فضایی ناهمگن فعالیت های اقتصادی می شوند. لیو و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان تمایز فضایی - زمانی توسعه اقتصادی و بوم شناسی در کمربند اقتصادی رودخانه یانگ تسه به این نتیجه رسیدند که توسعه اقتصادی به شدت تحت تأثیر سیاست های منطقه ای است و در بعد فضایی محدوده مورد مطالعه (قسمت شرق و غرب) توسعه اقتصادی پایین و دارای نوساناتی می باشد.

فال سلیمان و حجتی پور^۵ (۲۰۱۵) در پژوهشی با عنوان برنامه ریزی استراتژیک بخش های اقتصادی در راستای توسعه منطقه ای با بهره گیری از مدل SWOT در استان خراسان جنوبی به این نتیجه رسیدند که مواردی چون مجاورت با کشور افغانستان و امکان صادرات محصولات صنعتی، موقعیت ویژه استان در برقراری تعادل منطقه ای شرق کشور، وجود ذخایر معدنی فلزی و غیر فلزی، وجود شهرک ها و نواحی صنعتی در استان جهت استقرار واحدهای صنعتی و کشت محصولات کشاورزی خاص از مهم ترین ظرفیت های توسعه اقتصادی در منطقه خراسان جنوبی است. قادری و همکاران (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان شناسایی و تحلیل عوامل مؤثر بر ابعاد اقتصادی، اجتماعی کیفیت زندگی در محله های شهری (مورد مطالعه: منطقه ۷ شهرداری تهران) به این نتیجه رسیدند که بین محلات چهارده گانه منطقه ۷، تفاوت معناداری در سطح کیفیت زندگی وجود دارد. طبق مؤلفه های کیفیت اقتصادی و اجتماعی محله های نیلوفر، شهید قندی و باغ صبا بالاترین سطح را داشتند. جعفری و همکاران (۲۰۲۰) در تحقیقی با عنوان تحلیل فضایی توسعه منطقه ای استان های کشور بر مبنای شاخص های اقتصادی با استفاده از ۳۰ شاخص به این نتیجه رسیدند که عدم توسعه متوازن و متعادل اقتصادی بین استان های ایران هست. استان های اصفهان، خراسان رضوی، تهران، کرمان، فارس، آذربایجان شرقی در بالاترین سطح توسعه اقتصادی قرار دارند و استان های آذربایجان غربی، مازندران، مرکزی، سمنان، یزد، خراسان جنوبی، خوزستان در سطح توسعه متوسط؛ استان های گیلان، زنجان، کردستان، البرز، لرستان، همدان، گلستان، خراسان شمالی، بوشهر، هرمزگان، سیستان و بلوچستان در سطح توسعه پایین و استان های اردبیل، قزوین، قم، کرمانشاه، ایلام، چهارمحال و بختیاری، کهگیلویه و بویراحمد در پایین ترین سطح توسعه اقتصادی قرار دارند. صادقی و زنجری (۲۰۱۷) در پژوهشی تحت عنوان الگوی فضایی نابرابری توسعه مناطق ۲۲ گانه کلان شهر تهران به این نتیجه رسیده اند که بیشترین درجه توسعه یافتگی به منطقه ۳ کلان شهر تهران و کمترین میزان توسعه یافتگی به منطقه ۱۷ تعلق دارد. جعفری و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهشی تحت عنوان تحلیل فضایی توسعه منطقه ای استان های کشور بر مبنای شاخص توسعه اقتصادی به این نتیجه رسیدند که استان های تهران، اصفهان، خراسان رضوی، کرمان و آذربایجان شرقی در بالاترین سطح توسعه اقتصادی و استان های آذربایجان غربی، مازندران، مرکزی، سمنان یزد در حد متوسط و استان های هرمزگان،

³Qiao

⁴Beijing

⁵Achten & Lessmann

⁶Iu

کهگیلویه و بویراحمد، ایلام، خرم‌آباد و... در سطح پایین توسعه قرار دارند. میرزایی و همکاران (۲۰۱۴) در پژوهشی تحت عنوان تحلیل فضایی سطوح برخورداری مناطق کلان‌شهر تهران از منظر اقتصاد شهری به این نتیجه رسیدند که بین مناطق ۲۲ گانه کلان‌شهر تهران منطقه ۶ بالاترین درجه توسعه‌یافتگی و منطقه ۱۷ پایین‌تر منطقه از نظر توسعه اقتصاد شهری بوده است. محمدخانی و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهشی تحت عنوان سنجش و ارزیابی مناطق کلان‌شهر تهران از نظر شاخص‌های شکوفایی شهری به این نتیجه رسیدند که مناطق ۱، ۲ و ۲۲ از لحاظ شاخص شکوفایی در رتبه اول و منطقه ۸ و ۱۷ از لحاظ شاخص شکوفایی در رتبه آخر قرار گرفته‌اند.

توسعه اقتصادی: توسعه اقتصادی به زبان ساده، عبارت از رشد اقتصادی همراه با تغییرات و تحولات کیفی است. توسعه اقتصادی هدف و آرمانی بزرگ برای تمام کشورهایی است که هنوز به دلایلی نتوانسته‌اند در این مسیر گام بردارند. توسعه را باید جریانی چندبعدی و فرآیندی مرکب و پیچیده تلقی کرد؛ فرآیندی که تحقق آن مستلزم تغییرات اساسی در ساخت اجتماعی، طرز تلقی عامه مردم و نهادهای ملی همراه با تسریع رشد اقتصادی، کاهش نابرابری و ریشه‌کن کردن فقر مطلق است (Mohammad zadeh et al., 2014:62). به عبارت دیگر، این فرآیند نه تنها به بزرگ شدن ابعاد تولید توجه می‌کند، بلکه بهبود کیفیت آن را نیز مدنظر دارد. در فرآیند توسعه، مجموعه نظام اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی هماهنگ با نیازهای اساسی متنوع و خواسته‌های افراد و گروه‌های داخل نظام، از حالت نامطلوب و غیر بهینه به سوسی وضع یا حالتی از زندگی که از نظر مادی و معنوی بهتر است، سوق می‌یابند. به همین دلیل، حال همه کشورهای در توسعه تمایل دارند بر ظرفیت و توان مادی، انسانی و معنوی کشورها و توانایی خود بیفزایند و در پناه تکامل ظرفیت‌ها، اقتصادی قدرتمند داشته باشند (Mutawassili, 2010: 154) توسعه پیچیده‌ترین مواجهه بشر با منابع و محیط اطراف خود در راستای دستیابی به تعالی و رفاه می‌باشد. این پدیده توجیه اصلی مدل‌سازی و نظریه‌پردازی بشر از اوایل قرن بیستم به بعد برای تغییر در شرایط اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی از سطوح خرد تا کلان می‌باشد (Schumpeter, 2012:5). توسعه، تغییر بنیادی در متغیرهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی هر جامعه محسوب می‌شود و تحقق آن، مستلزم ایجاد هماهنگی بین ابعاد گوناگون جامعه است (Maleki et al., 2018: 54). بعد اقتصادی مفهوم توسعه سرآغاز رویکرد عمومی به آن و در عین حال بیشترین و چالش‌برانگیزترین بحث‌های انتقادی معطوف به آن است، علی‌الخصوص که در سال‌های اخیر بحران اقتصادی اکثریت قریب به اتفاق کشورها را درگیر کرده است (UN, 2013:1). البته در سال‌های پس از رکود سال ۲۰۰۱ بود که تحقیق در زمینه توسعه اقتصادی به شدت افزایش یافت (Russ and Jones, 2008:190). برخی توسعه اقتصادی را فرایند مستمر نوآوری تکنولوژیکی، ارتقاء صنعتی و تحول ساختاری می‌دانند که باعث غلبه بر رکود بازار می‌شود (Jose Manuel et al, 2014:63). اما به عقیده اکثر اندیشمندان، اقتصاد عامل اصلی توسعه‌یافتگی محسوب می‌شود؛ توسعه اقتصادی، فرایندی که به موجب آن اقتصادهای ملی با درآمد پایین به اقتصادهای صنعتی مدرن تبدیل می‌شوند (Tafzali, 2012: 165). به نظر تودارو، توسعه اقتصادی فرآیندی است که طی آن درآمد سرانه حقیقی یک کشور در یک دوره زمانی بلندمدت افزایش یابد؛ مشروط بر اینکه، تعداد افراد زیر خط مطلق فقر، افزوده و توزیع درآمد، بدتر نشود (Tudaro, 2012: 269).

چنری^۷ می‌گوید توسعه اقتصادی، به مثابه مجموعه تغییرات مرتبط باهم، در ساختار اقتصادی است که برای رشد مداوم لازم است؛ اگرچه رشد اقتصادی به معنی افزایش درآمد سرانه (به قیمت ثابت) است و درآمد سرانه زمانی افزایش می‌یابد که مجموع ارزش افزوده، همه کالاها و خدمات تولیدی در کشور افزایش پیدا کند (Zarrabi and Shahivandi, 2010: 20) به نظر میرسد توسعه اقتصادی فرآیندی است که طی آن درآمد سرانه حقیقی یک کشور در یک دوره زمانی بلندمدت افزایش یابد؛ مشروط بر اینکه، تعداد افراد زیر خط مطلق فقر، افزوده و توزیع درآمد، بدتر نشود (Beheshti, 2004; Zarrabi and Shahivandi, 2010:20).

توسعه اقتصادی یک شهر دلالت بر افزایش رفاه اقتصادی شهروندان دارد، اما همچنین از طریق بهبود در سایر شاخص‌های اقتصادی، مانند بهبود سطح سواد، زیرساخت‌های بهتر، کاهش فقر و بهبود استانداردهای بهداشت و درمان می‌تواند تأثیرگذار باشد (Osth, 2018: 820). توسعه و عدم توسعه متأثر از عوامل و شرایط مختلف مکانی، زمانی و نیز میزان ارزش متفاوت معیارها و ملاک‌های مختلف در سنجش توسعه است (Boustan, 2020: 63). در این راستا، تعاریف مختلفی از سوی اندیشمندان برای تعریف توسعه صورت گرفته است. اگر مفهوم توسعه را در زمینه‌های متنوعی از دانش در قالب یک دولت، فرایند، تعالی، پیشرفت، رشد اقتصادی و اجتماعی یا تعادل اکولوژیکی «پوشش می‌دهد (ager, 2019, 41). در تعریف دیگری از توسعه، برخورداری انسان از زندگی طولانی، سالم و اخلاقی در محیط غنی و در جامعه مدنی دموکراتیک، هدف نهایی توسعه است (Acemoglu, 2001,38).

در اقتصاد شهری، چگونگی تولید و توزیع کالاها و خدمات، نه تنها در داخل یک شهر بلکه بین شهرها و مناطق شهری، بررسی می شود. تمرکز فعالیت های تولید در یک فضا باعث تغییر کارایی تولید و توزیع کالا و خدمات، در آن فضا می شود (Mirzaei et al., 2014: 63). در رشد و توسعه اقتصادی یک شهر نیز عوامل مختلفی دخالت دارند که عبارتند از: ۱- افزایش سهم سرمایه گذاری در هزینه های ملی که به افزایش در سهم سرمایه به ازای سرانه هر شاغل منجر شود. ۲- تغییر و تنوع ساخت تولید به گونه ای که صنایع بخش های رفاهی و خدماتی، سهم نسبتاً بیشتری در مقایسه با کشاورزی و دیگر شکل های تولید اولیه به دست آورد. ۳- افزایش سهم بخش بازرگانی خارجی، خصوصاً به صورت صادرات فرآوری شده متناسب با کل اقتصاد، در صادرات. ۴- افزایش بودجه هر شهر، با توجه به آنکه تعهدات وسیعی در ایجاد زیربنای اقتصادی و اجتماعی دارد. ۵- تغییر جمعیت ساکن در نواحی شهری از یک اقلیت کوچک به یک اکثریت بزرگ؛ ۶- رواج سریع سواد، مهارت و دیگر صور آموزش و پرورش در بین جمعیت (Moroke, 2019, 39). سیاست های توسعه اقتصادی شهر می توانند شامل موارد زیر باشند: ۱- بهبود شرایط اقتصاد کلان (ایجاد فضای اقتصادی پایدار با تورم کم و رشد اقتصادی مثبت) ۲- سیاست های عرضه بازار آزاد - خصوصی سازی، مقررات زدایی، مالیات های کم تر، مقررات کم تر برای تحریک سرمایه گذاری بخش خصوصی. ۳- سیاست های مداخله جویانه دولت - هزینه های کالاهای عمومی» مانند آموزش، حمل و نقل عمومی و مراقبت های بهداشتی را افزایش داد (Henderson & et al, 2018: 365).

شکل ۱- عوامل مؤثر در توسعه اقتصاد شهری، مأخذ: Pettinger, 2019

عدالت اجتماعی و فضایی: عدالت مفهومی است که بشر از آغاز تاریخ و تمدن خویش با آن آشنا بوده و در جهت تحقق آن کوشیده است. اندیشمندان و فلاسفه تعاریف مختلفی را از مفهوم عدالت ارائه کرده اند. افلاطون در کتاب جمهوری عدالت را آرمانی می داند که تنها تربیت یافتگان دامن فلسفه به آن دسترسی دارند و به یاری تجربه و حس نمی توان به آن رسید. از دید ارسطو عدالت فضیلتی است که به موجب آن باید هر کس، آنچه را که حق اوست، داد (Katozian, 2000: 45). جان استوارت میل، نخستین کسی است که اصطلاح عدالت اجتماعی را به معنای امروزی به کاربرد. طبق نظر او عدالت اجتماعی یعنی جامعه، رفتار یکسانی با همه کسانی داشته باشد که شایستگی دارد (mill, 2003: 2). دیوید اسمیت نیز نخستین جغرافیدانی بود که درباره رفاه و عدالت اجتماعی در جغرافیا سخن گفت (Smith, 2002: 169). هاروی نیز در تعریف عدالت و عدالت اجتماعی چنین می آورد: عدالت به عنوان اصل در نظر گرفته می شود که برای حل و فصل دعاوی متضاد به وجود آمده است (Harvey, 1997: 97). آنچه در این بین، مهم می نماید نیاز به مفهوم عدالت فضایی به صورت نمود عینی عدالت اجتماعی است (soja, 2010: 9). به زبان ساده، عدالت فضایی ارتباط دهنده عدالت اجتماعی و فضا است؛ از این رو تجزیه و تحلیل برهم کنش بین فضا و اجتماع در فهم بی عدالتی های اجتماعی و شیوه تنظیم سیاست هایی برای کاهش یا حل آن ها ضروری است (dufaux, 2008: 2). همچنین تعاریف و تفسیرهای مختلفی از عدالت فضایی شده است از جمله؛ توزیع عادلانه و منصفانه فضای توسعه در جهت عدالت اجتماعی (Neil,

50: 2004). ساماندهی فضای توسعه در جهت کارایی و رفع آشفتگی‌ها (Pam, 2012: 61). یکپارچه‌سازی سرمایه‌های موجد توسعه در قلمروهای مشخص بنا بر مزیت‌های نسبی و در تناسب با قلمروهای پیرامون (Garcia & et al, 2009: 14). دسترسی همه به منابع، خدمات و دستاوردهای همگانی (Diane, 2005: 102). از دیدگاه جغرافیایی، عدالت اجتماعی شهر مترادف با توزیع فضایی عادلانه امکانات و منابع، بین مناطق مختلف شهری و دستیابی برابر شهروندان به آن‌ها است؛ زیرا توزیع نشدن عادلانه امکانات و منابع به بحران اجتماعی و مشکلات پیچیده فضایی منجر می‌شود (Hataminejad, 2008: 72). بی‌عدالتی در دسترسی به خدمات، عملی است که نابرابری‌های اجتماعی درون جامعه را افزایش می‌دهد. تالن معتقدند برای تحلیل عدالت فضایی باید بر مقایسه توزیع مکانی تسهیلات و خدمات عمومی با توزیع مکانی گروه‌های مختلف اقتصادی - اجتماعی تأکید بیشتری صورت گیرد (talen, 1998: 598). به‌طور کلی، عدالت فضایی مرکز اصلی برنامه‌ریزی تأسیسات شهری و شاخه‌ای از عدالت اجتماعی است. کاربری‌ها و خدمات شهری از جمله عوامل مؤثر و مفیدند که بین مناطق و محلات شهری، عدالت فضایی را برقرار می‌سازند (Jafari Nia, 2019: 295)؛ بنابراین عدالت فضایی مبنای رسیدن به هدفی بزرگ‌تر یعنی عدالت اجتماعی و اقتصادی و به عبارت دیگر لازمه رسیدن به عدالت اجتماعی است (Tabei et al., 2016: 26).

مواد و روش تحقیق

پژوهش حاضر کمی است به لحاظ هدف کاربردی و از نظر روش توصیفی و تحلیلی است. به منظور گردآوری داده‌ها از روش اسنادی و میدانی به تهیه اطلاعات و تجزیه و تلفیق آن‌ها اقدام شده است. در مرحله اسنادی به گردآوری اطلاعات از کتب، نشریات، آمارنامه‌ها، نقشه و سایت‌های اینترنتی همچون، به منظور شناسایی و بررسی شاخص‌های توسعه اقتصادی (مرکز آمار ایران و سالنامه آماری سال ۱۳۹۵ شهر تهران) پرداخته شده است. برای جمع‌آوری داده‌های میدانی از پرسشنامه استفاده شد. پرسشنامه مذکور بر مبنای ۲۵ شاخص توسعه اقتصادی طراحی گردید به منظور سنجش اهمیت هر یک از شاخص‌ها و میزان عملکرد آن‌ها با طیف لیکرت از مقدار بسیار کم ۱ تا مقدار بسیار زیاد ۵ اندازه‌گیری شدند. توزیع پرسشنامه منطبق با جمعیت (۷۰ - ۲۰ ساله) هر منطقه صورت گرفته است. جامعه آماری پژوهش را کلیه مناطق ۲۲ گانه کلان‌شهر تهران تشکیل می‌دهد که طبق سرشماری سال ۱۳۹۵ کلان‌شهر تهران دارای ۲۹۱۱۰۶۵ خانوار و دارای ۸۶۹۳۷۰۶ نفر جمعیت بوده است که با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۴ نفر از میان شهروندان و ۱۵ خبره با روش گلوله برفی به عنوان نمونه انتخاب گردیده‌اند که در نهایت ۱۰ نفر پاسخ دادند؛ روایی پرسشنامه توسط پائل متخصصان مورد تأیید قرار گرفت و پایایی پرسشنامه شهروندان و خبرگان به ترتیب با مقادیر ۰/۹۰ و ۰/۹۳ تأیید شده است. روش‌های آماری در این پژوهش از آمار توصیفی (میانگین و انحراف معیار) و آمار استنباطی (با استفاده از تحلیل عاملی و تحلیل همبستگی) با استفاده از نرم‌افزار SPSS انجام شده است. علاوه بر این، برای مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM) از نرم‌افزار (SMART PLS3) استفاده گردید در این پژوهش برای وزن دهی به معیارها و زیرمعیارها جهت سطح‌بندی مناطق در میزان برخورداری از شاخص‌های توسعه اقتصادی از تکنیک AHP و نرم‌افزار Expert Choice استفاده شده است.

جدول ۱- شاخص‌های توسعه اقتصادی

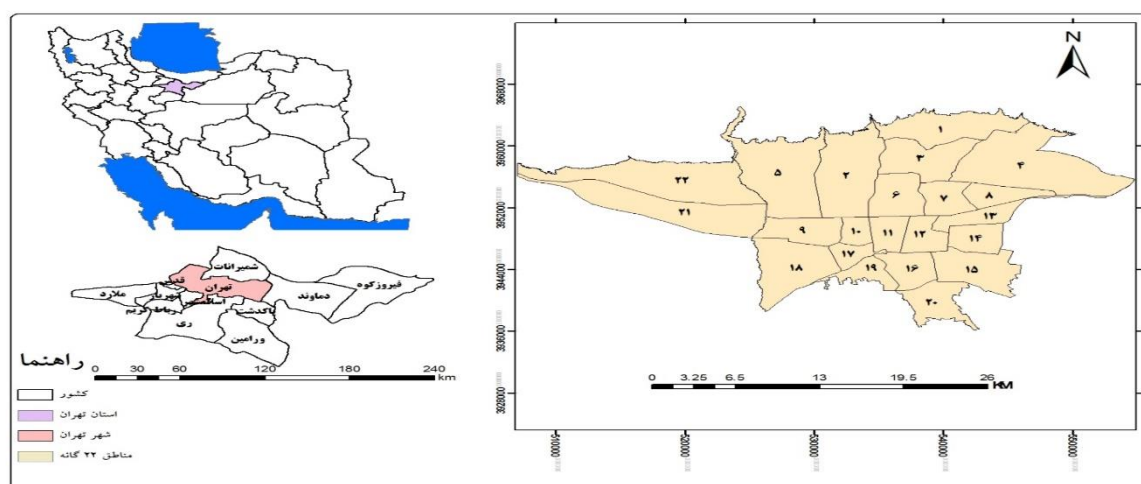
عامل	مؤلفه	نماد در PLS	عامل	مؤلفه	نماد در PLS
شاغلان بخش تجاری و رفاهی	نسبت شاغلان در حمل‌ونقل عمومی به کل شاغلان	FQ1	شاغلان بخش صنعت	تعداد کارگاه‌های صنعتی ۵ نفر کارکن	GQ1
	تعداد مؤسسات مالی	FQ2		تعداد کارگاه‌های صنعتی ۱۰ نفر کارکن و بیشتر	GQ2
	فعالیت‌های مالی و بیمه‌ای	FQ3		سرانه ارزش افزوده صنعتی به کارگران صنعتی	GQ3
	شاغلان بخش آموزش	FQ4		تعداد شاغلان در بخش صنعت به کل شاغلان	GQ4
	شاغلان بخش بهداشت	FQ5		تعداد کارگاه‌های عمده‌فروشی و خرده‌فروشی	GQ5
	تعداد بانک‌ها	FQ6		نسبت جمعیت فعال به غیرفعال در بخش صنعت	GQ6
	سرانه درآمد ناشی از فروش خدمات فرهنگی و هنری	FQ7		شاغلان بخش کشاورزی	GQ7
شاغلان بخش معدن	تعداد شاغلان در بخش معدن به کل شاغلان	HQ1	شاغلان بخش کشاورزی	سرانه ارزش افزوده ناشی از فروش کالا و خدمات	IQ1
	درصد ارزش تولیدی ناشی از معادن	HG2		سرانه درآمد ناشی از تبلیغات کالاها	IQ2
	سرانه ارزش افزوده در بخش معدن	HQ3		نسبت شاغلان در بخش خدمات و بازرگانی به کل شاغلان	IQ3

عامل	مؤلفه	نماد در PLS	عامل	مؤلفه	نماد در PLS
	نسبت جمعیت فعال به غیرفعال در بخش معدن	HQ4		میزان سرمایه ناشی از خدمات به کل سرمایه اقتصادی	IQ4
	نسبت بهره برداری محصولات معدنی	HQ5		نسبت درآمد ناشی از خدمات نشر و پخش آثار فرهنگی،	IQ5
				تعداد انبارهای خدماتی به کل مراکز خدماتی	IQ6

منبع: صادقی و زنجری، ۱۳۹۶؛ ملکی و همکاران، ۱۳۹۷؛ میرزایی و همکاران، ۱۳۹۳؛ ضرابی و شاهینوند، ۱۳۸۹، سالنامه آماری شهر تهران، ۱۳۹۵

محدوده مورد مطالعه

مطابق با آخرین تقسیمات سیاسی کشور، شهر نور، به عنوان مرکزیت شهرستان نور محسوب شده و زیرمجموعه ای از استان مازندران می باشد. شهر نور در قسمت میانی استان و در سواحل جنوبی دریای خزر استقرار دارد؛ شهر نور از شمال به دریای خزر، از شرق به ایزدشهر و شهرستان آمل، از شمال شرق به محمود آباد، از غرب به رویان و شهرستان نوشهر متصل است. این کانون در فاصله ۱۲۰ کیلومتری مرکز استان و بین طول های جغرافیایی ۵۱ درجه و ۲۵ دقیقه تا ۵۲ درجه و ۱۸ دقیقه شرقی و عرض های ۳۶ درجه و ۲ دقیقه تا ۳۶ درجه و ۳۶ دقیقه شمالی از نقطه کانونی گرینویچ لندن، استقرار یافته است. از نظر توپوگرافی شامل دو قسمت اصلی جلگه ای و کوهستانی می باشد مساحت شهر نور معادل ۷/۵ کیلومتر مربع است شهرداری نور در سال ۱۳۳۳ تأسیس شده است (Statistics Center of Iran, 2020).

شکل شماره ۲- نقشه محدوده مورد مطالعه

بحث و یافته های تحقیق

به منظور سنجش اثرات شاخص های توسعه اقتصادی در مناطق ۲۲ گانه کلان شهر تهران در قالب چند عامل مهم و محدود، از آزمون آماری تحلیل عاملی استفاده گردیده است. علت انتخاب تحلیل عاملی سنجش اثرات شاخص های توسعه اقتصادی و خلاصه سازی شاخص های تحقیق جهت تبیین مطلوب تر می باشد. در همین راستا به منظور تشخیص مناسب بودن داده های مربوط به مجموعه متغیرهای مورد تحلیل از آزمون بارتلت و شاخص KMO بهره گرفته شد. معنی داری آزمون بارتلت و با عدد $۱۶۴۳۵/۸۸۳$ در سطح اطمینان ۹۹ درصد و مقدار مناسب KMO ($۰/۸۹۱$) حاکی از همبستگی و مناسبت متغیرهای مورد نظر برای انجام تحلیل عاملی است لازم به ذکر است برای تعیین تعداد عوامل در این تحقیق، عواملی مورد پذیرش قرار گرفته اند که مقدار ویژه آن ها بزرگ تر از ۱ باشد. بر این اساس، تعداد ۴ عامل که مقدار ویژه آن ها بزرگ تر از عدد ۱ بود، استخراج گردید (جدول ۲). نتایج نشان می دهد چهار عامل شناسایی شده توانسته اند ۷۵٪ واریانس اثرات شاخص های توسعه اقتصادی بر مناطق ۲۲ گانه کلان شهر تهران را تبیین نمایند. درصد تبیین هر یک از عوامل شناسایی شده به ترتیب اهمیت عبارتند از: عامل اول ۱۳/۸۹۰٪ عامل دوم ۵/۵۷۱٪، عامل سوم ۲/۹۷۱٪ و عامل چهارم ۲/۳۳۰٪ را به خود اختصاص داده است.

جدول ۲- عامل های استخراج شده در خصوص اثرات شاخص های توسعه اقتصادی بر مناطق ۲۲ گانه کلان شهر تهران.

عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس مقدار ویژه	درصد تجمعی واریانس
اول	۱۳/۸۹۰	۴۲/۰۸۹	۴۲/۰۸۹

دوم	۵/۵۷۱	۱۶/۸۸۲	۵۸/۹۷۱
سوم	۲/۹۷۱	۹/۰۰۴	۶۷/۹۷۵
چهارم	۲/۳۳۰	۷/۰۶۱	۷۵/۰۳۷

منبع یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰.

در این پژوهش برای چرخش عامل‌ها از روش واریماکس استفاده شده است. در این مرحله، متغیرهایی که بار عاملی بزرگ‌تر از ۰/۵۰ دارند (جدول ۳)، شناسایی شده و باهم تشکیل عامل داده‌اند. به‌طوری‌که شاخص‌های توسعه اقتصادی از ۴ مؤلفه اصلی (شاغلان بخش تجاری و رفاهی، شاغلان بخش معدن، شاغلان بخش صنعت و شاغلان بخش کالا و خدمات) ساخته شد است.

جدول ۳- نام‌گذاری عامل‌ها، ضرایب عامل دوران یافته اثرات شاخص‌های توسعه اقتصادی بر مناطق ۲۲ گانه کلان‌شهر تهران.

عامل	مؤلفه	بار عاملی	عامل	مؤلفه	بار عاملی
شاغلان بخش تجاری و رفاهی	نسبت شاغلان در حمل‌ونقل عمومی به کل شاغلان	۰,۷۰۵	شاغلان بخش صنعت	تعداد کارگاه‌های صنعتی ۵ نفر کارکن	۰,۸۶۰
	تعداد مؤسسات مالی	۰,۸۴۴		تعداد کارگاه‌های صنعتی ۱۰ نفر کارکن و بیشتر	۰,۸۲۱
	فعالیت‌های مالی و بیمه‌ای	۰,۷۴۹		سرانه ارزش‌افزوده صنعتی به کارگران صنعتی	۰,۸۹۶
	شاغلان بخش آموزش	۰,۸۰۵		تعداد شاغلان در بخش صنعت به کل شاغلان	۰,۸۲۸
	شاغلان بخش بهداشت	۰,۵۰۸		تعداد کارگاه‌های عمده‌فروشی و خرده‌فروشی	۰,۹۰۵
	تعداد بانک‌ها	۰,۷۲۹		نسبت جمعیت فعال به غیرفعال در بخش صنعت	۰,۹۰۱
	سرانه درآمد ناشی از فروش خدمات فرهنگی و هنری	۰,۶۵۷		شاغلان بخش کشاورزی	۰,۷۹۹
شاغلان بخش معدن	تعداد شاغلان در بخش معدن به کل شاغلان	۰,۸۴۵	شاغلان بخش کالا و خدمات	سرانه ارزش‌افزوده ناشی از فروش کالا و خدمات	۰,۶۸۹
	درصد ارزش تولیدی ناشی از معادن	۰,۸۸۹		سرانه درآمد ناشی از تبلیغات کالاها	۰,۷۱۷
	سرانه ارزش‌افزوده در بخش معدن	۰,۸۳۶		نسبت شاغلان در بخش خدمات و بازرگانی به کل شاغلان	۰,۷۴۹
	نسبت جمعیت فعال به غیرفعال در بخش معدن	۰,۷۷۰		میزان سرمایه ناشی از خدمات به کل سرمایه اقتصادی	۰,۷۳۵
	نسبت بهره‌برداری محصولات معدنی	۰,۷۴۷		نسبت درآمد ناشی از خدمات نشر و پخش آثار فرهنگی،	۰,۷۹۹
				تعداد انبارهای خدماتی به کل مراکز خدماتی	۰,۷۷۷

منبع یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰.

با توجه به نتایج جداول (۳) به نام‌گذاری عامل‌های به‌دست‌آمده از آزمون تحلیل عاملی می‌پردازیم

عامل اول: مقدار ویژه این عامل ۱۳/۸۹۰ است که ۴۲/۰۸۹ درصد واریانس را محاسبه نموده، توضیح می‌دهد. در این عامل ۷ شاخص بارگذاری شده و با توجه به این که برخی از شاخص‌ها جزو شاخص‌های رفاهی و برخی دیگر جز شاخص‌های تجاری محسوب می‌شوند و رابطه معناداری بین آن‌ها وجود دارد، این عامل را عوامل تجاری و رفاهی نام‌گذاری کرده‌اند.

عامل دوم: مقدار ویژه این عامل ۵/۵۷۱ بوده که ۱۶/۸۸۲ درصد واریانس را محاسبه و تفسیر می‌نماید... این عامل هفت شاخص‌های بارگذاری شده است که همگی از نوع شاخص‌های صنعتی هستند که می‌توان عامل صنعتی نامید.

عامل سوم: مقدار ویژه این عامل ۲/۹۷۱ بوده که ۹/۰۰۴ درصد واریانس را محاسبه و تفسیر می‌نماید. در این عامل پنج شاخص بارگذاری شده که همگی از نوع شاخص‌های معدنی می‌باشند؛ بنابراین این عامل را می‌توان عامل منابع معدنی نام نهاد.

عامل چهارم: مقدار ویژه این عامل ۲/۳۳۰ بوده که ۷/۰۶۱ درصد واریانس را محاسبه و تفسیر می‌نماید... این عامل هفت شاخص‌های بارگذاری شده است که همگی از نوع شاخص‌های بخش کالا و خدمات هستند که می‌توان آن را عامل کالا و خدمات نامید.

رابطه همبستگی بین شاخص‌ها

جهت بررسی رابطه بین شاخص‌های توسعه اقتصادی از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است، نتایج به‌دست‌آمده از این رابطه نشان می‌دهد، بین شاخص تجاری - رفاهی با شاخص صنعتی، شاخص منابع معدنی و شاخص کالا و خدمات به تربیت با

ضریب همبستگی (۰/۴۹۷)، (۰/۲۱۵) و (۰/۵۴۳) و رابطه معناداری در سطح ۹۹ درصد وجود دارد همچنین بین شاخص صنعتی با منابع معدنی و کالا و خدمات به تربیت با ضریب همبستگی (۰/۲۶۴) و (۰/۶۱۲) در سطح ۹۹ درصد رابطه معناداری وجود دارد بیشترین ضریب همبستگی بین شاخص صنعتی با کالا خدمات (۰/۶۱۲) و کمترین مقدار ضریب همبستگی بین شاخص تجاری - رفاهی با منابع معدنی (۰/۶۱۲) وجود دارد جدول (۴).

جدول ۴- رابطه بین شاخص های توسعه اقتصادی بر اساس ضریب همبستگی پیرسون در مناطق ۲۲ گانه کلان شهر تهران

شاخص		تجاری رفاهی	عامل صنعتی	منابع معدنی	کالا و خدمات
تجاری رفاهی	ضریب همبستگی	۱	۴۹۷.۰**	۲۱۵.۰**	۵۴۳.۰**
	معناداری		۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰
	تعداد	۳۸۴	۳۸۴	۳۸۴	۳۸۴
صنعتی	ضریب همبستگی	۴۹۷.۰**	۱	۲۶۴.۰**	۶۱۲.۰**
	معناداری	۰,۰۰۰		۰,۰۰۰	۰,۰۰۰
	تعداد	۳۸۴	۳۸۴	۳۸۴	۳۸۴
منابع معدنی	ضریب همبستگی	۲۱۵.۰**	۲۶۴.۰**	۱	۰,۲۲۱**
	معناداری	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰		۰,۰۰۰
	تعداد	۳۸۴	۳۸۴	۳۸۴	۳۸۴
کالا و خدمات	ضریب همبستگی	۵۴۳.۰**	۶۱۲.۰**	۰,۲۲۱**	۱
	معناداری	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	
	تعداد	۳۸۴	۳۸۴	۳۸۴	۳۸۴

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

منبع: یافته های تحقیق، ۱۴۰۰

در ادامه جهت بررسی تأثیر شاخص های توسعه اقتصادی بر مناطق ۲۲ گانه کلان شهر تهران از روش دومرحله ای هالاند (۱۹۹۹) برای مدل یابی به روش حداقل مربعات جزئی استفاده شده است. مرحله اول شامل تعیین مدل اندازه گیری از طریق برآورد روایی و پایایی است و مرحله دوم شامل تعیین مدل ساختاری از طریق تحلیل شاخص های برازندگی، ضرایب تعیین و تحلیل مسیر است؛ که در هریک از این مراحل از نرم افزار (smart PLS3) استفاده شده است.

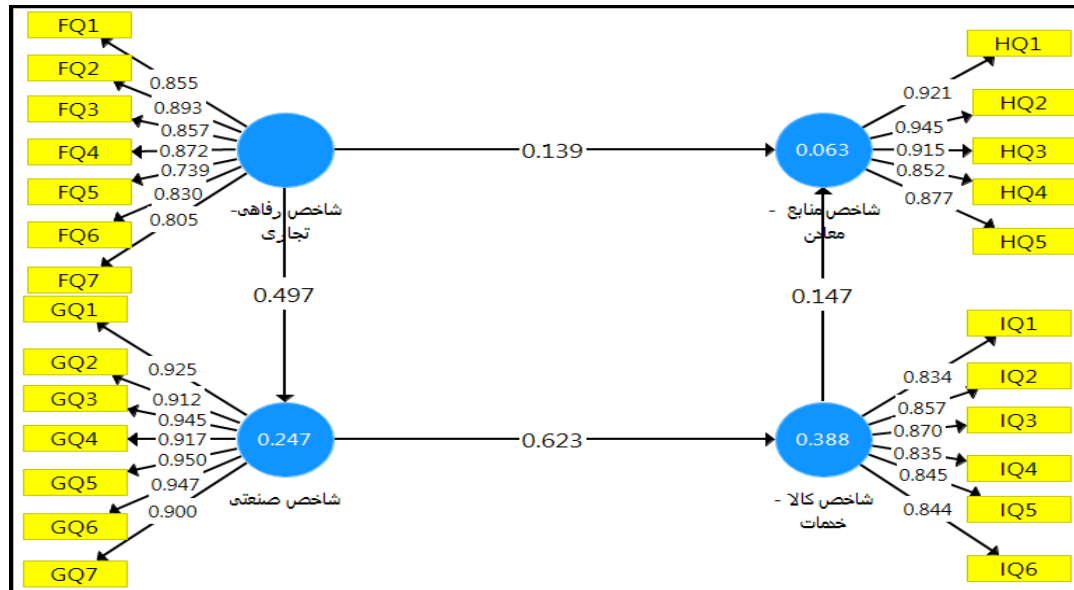
مرحله اول تعیین مدل اندازه گیری

در مرحله اول، از برآورد روایی و پایایی به منظور بررسی مدل اندازه گیری استفاده می شود که روش های تأییدی هماهنگی داده ها با یک ساختار عاملی معین را بررسی می نمایند. پایایی با سه معیار آلفای کرون باخ، پایایی ترکیبی (CR) و ضرایب بارهای عاملی موردسنجش قرار می گیرد (Hulland, 1999). مقدار شاخص پایایی ترکیبی (CR) و آلفای کرون باخ باید بیشتر از ۰/۷ باشد. بر اساس جدول ۵، شاخص آلفای کرون باخ برای تمام ساختارها بالاتر از ۰/۷ محاسبه شد و شاخص پایایی ترکیبی (CR) نیز بالاتر از ۰/۷ بود؛ بنابراین پایایی سازه ها تأیید شد. روایی همگرایی دومین معیار است که برای برازش مدل های اندازه گیری در روش حداقل مربعات جزئی استفاده می شود. و لارکر (۱۹۸۱) بیان کردند که میانگین معیار برای اندازه گیری اعتبار همگرا ۰/۵ است. این موضوع به این معنی است که مقدار میانگین واریانس استخراج شده بالای ۰/۵ نشان دهنده روایی همگرایی قابل قبولی است. با توجه به موارد فوق و جدول (۵) میانگین شاخص واریانس استخراج شده (AVE)، تمامی سازه های مورد مطالعه دارای میانگین واریانس بالاتر از ۰/۵ هستند؛ بنابراین مدل ارائه شده از اعتبار همگرایی مناسبی برخوردار است.

جدول ۵- شاخص های روایی همگرا و پایایی متغیرهای تحقیق

متغیر	آلفا کرون باخ	rho_A	پایایی ترکیبی (CR)	روایی همگرایی (AVE)	R ²
شاخص رفاهی - تجاری	۰/۹۲۸	۰/۹۳۰	۰/۹۴۲	۰/۷۰۱	
شاخص صنعتی	۰/۹۷۳	۰/۹۷۳	۰/۹۷۷	۰/۸۶۱	
شاخص منابع - معادن	۰/۹۴۳	۰/۹۵۷	۰/۹۵۷	۰/۸۱۵	
شاخص کالا - خدمات	۰/۹۲۲	۰/۹۲۷	۰/۹۳۹	۰/۷۱۸	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

شکل ۳- مدل ضریب استاندارد. منبع: یافته‌های پژوهش ۱۴۰۰

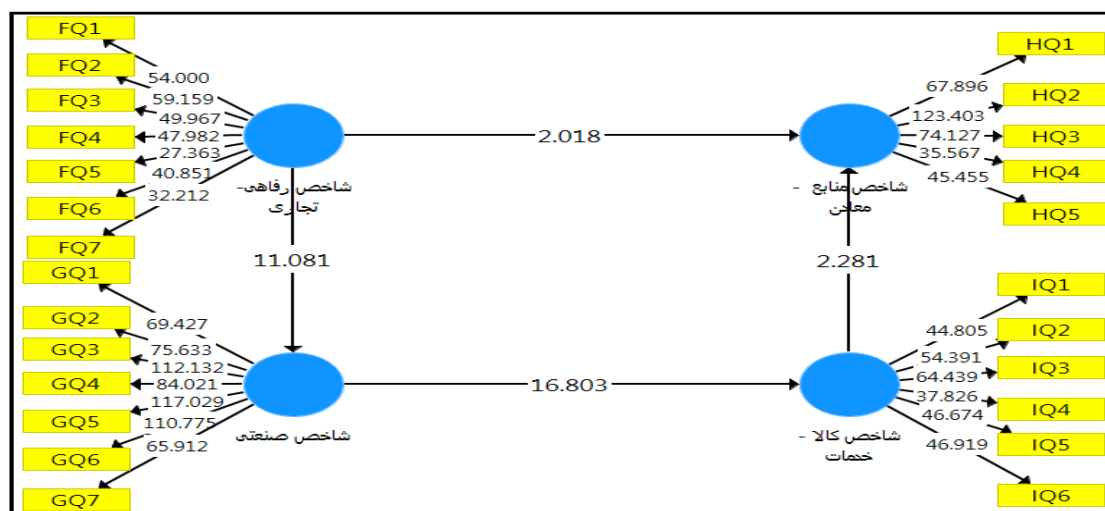
مرحله دوم برازش مدل ساختاری

پس از تحلیل و بررسی مدل اندازه‌گیری، در این مرحله به بررسی مدل ساختاری پرداخته می‌شود. مدل معادلات ساختاری علاوه بر اینکه برای آزمون فرضیه پژوهش استفاده می‌شود، یک روش فنی برای تجزیه و تحلیل داده‌ها است که برای ارزیابی رابطه بین دو نوع متغیر (آشکار و پنهان) طراحی شده است. مقادیر شاخص‌های برازش نشان‌دهنده تأیید الگوهای اندازه‌گیری در مدل است. این موضوع نشان می‌دهد که شاخص‌های اندازه‌گیری متغیرهای شناسایی شده می‌توانند به‌طور قابل اعتماد متغیرهای پنهان را اندازه‌گیری کنند. شکل (۳) مدل اندازه‌گیری بیرونی پژوهش که روابط بین متغیرهای آشکار و پنهان در برآورد ضرایب استاندارد را نشان می‌دهد و شکل (۴) مدل ساختاری درونی پژوهش که ارتباط بین متغیرهای پنهان و ضرایب معنی‌دار را نشان می‌دهد. به منظور ارزیابی مدل ساختاری (درونی) از معیارهای اساسی، (T-values و ضریب تعیین (R²) استفاده می‌شود که در ادامه به تفکیک مراحل مورد بررسی این معیارها گزارش می‌شود. اولین و اساسی‌ترین معیار در برازش مدل معادلات ساختاری ضرایب معناداری Z یا همان مقدار T-values که با اجرای فرمان «بوت استرایپ» مقادیر بر روی خطوط مسیرها نشان داده می‌شود در صورتی که مقادیر T از ۱/۹۶ بیش‌تر باشد بیانگر صحت رابطه بین سازه‌ها و در نتیجه تأیید فرضیه پژوهش در سطح اطمینان ۹۵ درصد است. در شکل (۴) و جدول (۶) مقادیر T برای ارزیابی بخش ساختاری مدل نشان داده شده است. ضرایب تعیین (R²) دومین معیار ضروری برای بررسی برازش مدل ساختاری است که مربوط به متغیرهای مکنون درون‌زا (وابسته) مدل است. این معیار برای متصل کردن بخش اندازه‌گیری و بخش ساختاری مدل سازی معادلات ساختاری به کاررفته است و بیانگر تأثیر یک متغیر برون‌زا بر یک متغیر درون‌زا است. هر چه مقدار R² مربوط به سازه‌های درون‌زای یک مدل بیشتر باشد. نشان از برازش بهتر مدل است. چین (۱۹۹۸) سه مقدار ۰/۱۹، ۰/۳۳ و ۰/۶۷ را به عنوان مقدار ملاک برای مقادیر ضعیف، متوسط و قوی (R²) معرفی می‌کند مقدار مربوط به (R²) در جدول (۵) و شکل (۳) قابل مشاهده است با توجه به اینکه مقدار (R²) برای تمامی سازه‌ها بیشتر از ۰/۱۹ است مناسب بودن برازش مدل ساختاری تأیید می‌شود.

جدول ۷- ضرایب مسیر (بتا)، آماره t، ضریب تعیین و نتیجه فرضیه‌های تحقیق

نتایج	معناداری	آماره T	ضریب مسیر بتا	مسیر
تأیید	۰/۰۰۰	۱۱/۰۸۱	۰/۴۹۷	شاخص رفاهی-تجاری < شاخص صنعتی
تأیید	۰/۰۰۴	۲/۰۱۸	۰/۱۳۹	شاخص رفاهی-تجاری < شاخص منابع-معادن
تأیید	۰/۰۰۰	۱۶/۸۰۳	۰/۶۲۳	شاخص صنعتی < شاخص کالا-خدمات
تأیید	۰/۰۲۳	۲/۲۸۱	۰/۱۴۷	شاخص کالا-خدمات < شاخص منابع-معادن

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

شکل ۵: مقدار مطلق ضرایب معنی دار. منبع: یافته های پژوهش، ۱۴۰۰

جدول ۶ ضرایب مسیر (بتا)، آماره T، معناداری و نتیجه فرضیه تحقیق را نشان می دهد. با توجه نتایج به دست آمده از جدول (۶) و شکل (۵) بین کلیه شاخص های توسعه اقتصادی ضرایب T بین شاخص های (رفاهی - تجاری، صنعتی، منابع و معادن و کالا - خدمات) بالای ۱٫۹۶ هستند یعنی ارتباط بین ابعاد متغیر مستقل و وابسته در جامعه نمونه با اطمینان ۹۹ درصد تأیید می شود؛ بنابراین فرضیه اول پژوهش مورد تأیید است؛ زیرا مقدار آماره T بیش از ۱٫۹۶ و سطح معناداری آن برابر با $p = 0/000$ است.

علاوه بر تفسیر فرضیه کلی پژوهش در ادامه برای تفسیر نتایج ضرایب مسیر لازم است مقدار T برای همه مسیرهای به دست آمده برآورد شود. بنابراین، با توجه به نتایج به دست آمده از مقادیر ضرایب مسیر و آماره T، رابطه مثبت و معناداری بین شاخص رفاهی - تجاری با مقدار آماره T (۱۱/۰۸۱) و سطح معناداری برابر با $p = 0/000$ تأیید است. همچنین با توجه به نتایج به دست آمده از مقادیر ضرایب مسیر و آماره T، رابطه مثبت و معنی داری بین شاخص صنعتی و شاخص کالا و خدمات با مقدار آماره T (۱۶/۸۰۳) و سطح معناداری برابر با $p = 0/000$ مورد تأیید است. همچنین بین شاخص رفاهی - تجاری و شاخص منابع معادن با مقدار آماره T (۲/۰۱۸) و سطح معناداری برابر با $p = 0/000$ رابطه مثبت و معناداری وجود دارد و بین شاخص کالا و خدمات و منابع و معادن با مقدار آماره T (۲/۲۸۱) و سطح معناداری برابر با $p = 0/000$ رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد.

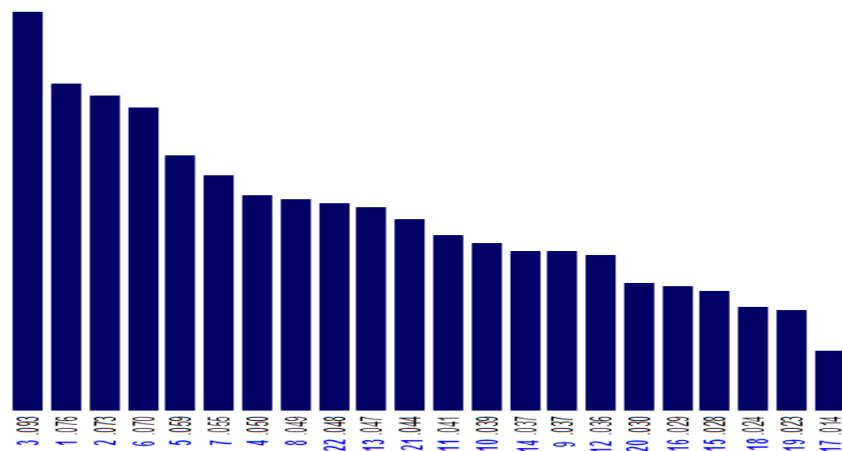
در ادامه جهت بررسی سؤال دوم پژوهش با استفاده از شاخص های مورد بررسی به برآورد میزان و رتبه بندی توسعه اقتصادی در مناطق ۲۲ گانه کلان شهر تهران با استفاده از نظر کارشان از تکنیک AHP و نرم افزار Expert Choice پرداختیم همان طور که در جدول (۸) و شکل (۱) مشاهده می شود بالاترین نمره شاخص توسعه اقتصادی به منطقه ۳ شهری تهران و در مقابل پایین ترین ضریب به منطقه ۱۷ تعلق دارد. همان طور که در شکل مشخص است بالاترین ضرایب به ترتیب مربوط به مناطق ۳، ۱، ۲۶، ۵ و ۳۰ شهری تهران است و در مقابل پایین ترین مقدار ضریب، به ترتیب مربوط به مناطق ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۱۵، ۱۶ و ۲۰ شهری تهران است.

جدول ۸- رتبه بندی شاخص های توسعه اقتصادی با استفاده از تکنیک AHP در مناطق ۲۲ گانه شهر تهران

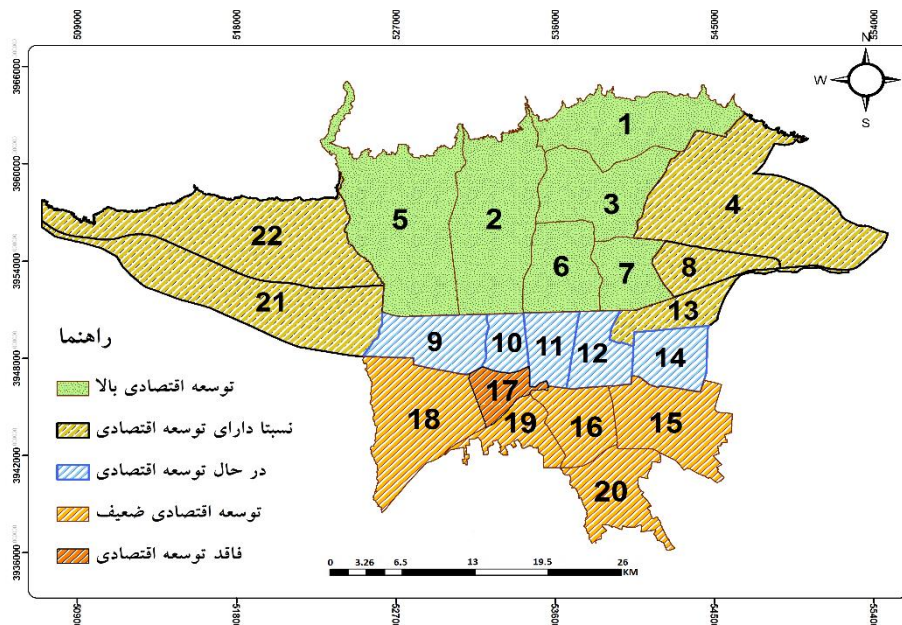
رتبه	شاخص منابع و معادن	رتبه	شاخص کالا و خدمات	رتبه	شاخص صنعتی	رتبه	شاخص رفاهی - تجاری	منطقه
۲	۰/۱۳۶	۲	۰/۱۲۸	۲	۰/۰۹۱	۲	۰/۱۰۹	منطقه یک
۵	۰/۰۹۸	۹	۰/۱۰۲	۵	۰/۰۶۸	۳	۰/۱۰۷	منطقه دو
۱	۰/۱۳۹	۱	۰/۱۳۷	۱	۰/۱۲۰	۱	۰/۱۳۹	منطقه سه
۸	۰/۰۸۹	۷	۰/۰۴۱	۹	۰/۰۵۶	۷	۰/۰۶۶	منطقه چهار
۴	۰/۱۱۰	۵	۰/۰۵۱	۴	۰/۰۸۷	۵	۰/۰۶۲	منطقه پنج
۶	۰/۰۹۴	۴	۰/۱۲۳	۶	۰/۰۷۹	۴	۰/۰۸۶	منطقه شش
۷	۰/۰۹۱	۶	۰/۰۹۳	۷	۰/۰۷۵	۶	۰/۰۶۵	منطقه هفت
۱۱	۰/۰۷۳	۸	۰/۰۴۸	۱۲	۰/۰۵۱	۸	۰/۰۴۶	منطقه هشت
۱۶	۰/۰۶۰	۱۵	۰/۰۲۸	۱۶	۰/۰۳۹	۱۵	۰/۰۲۷	منطقه نه
۱۵	۰/۰۶۱	۱۳	۰/۰۲۷	۱۵	۰/۰۴۳	۱۳	۰/۰۲۱	منطقه ده
۱۲	۰/۰۶۸	۱۲	۰/۰۲۶	۱۱	۰/۰۵۶	۱۲	۰/۰۳۸	منطقه یازده

منطقه	شاخص رفاهی - تجاری	رتبه	شاخص صنعتی	رتبه	شاخص کالا و خدمات	رتبه	شاخص منابع و معادن	رتبه
منطقه دوازده	۰/۰۴۲	۱۶	۰/۰۶۸	۸	۰/۰۴۸	۱۶	۰/۰۷۸	۱۰
منطقه سیزده	۰/۰۳۸	۱۰	۰/۰۴۸	۱۳	۰/۰۲۶	۱۰	۰/۰۶۶	۱۳
منطقه چهارده	۰/۰۳۶	۱۴	۰/۰۴۵	۱۴	۰/۰۲۸	۱۴	۰/۰۶۲	۱۴
منطقه پانزده	۰/۰۲۰	۱۹	۰/۰۲۸	۱۸	۰/۰۲۴	۱۹	۰/۰۵۴	۱۸
منطقه شانزده	۰/۰۱۳	۱۸	۰/۰۲۳	۱۹	۰/۰۲۵	۱۸	۰/۰۵۱	۱۹
منطقه هفده	۰/۰۰۷	۲۲	۰/۰۰۸	۲۲	۰/۰۰۶	۲۲	۰/۰۲۱	۲۲
منطقه هیجده	۰/۰۱۱	۲۰	۰/۰۲۵	۲۰	۰/۰۲۵	۲۰	۰/۰۵۰	۲۰
منطقه نوزده	۰/۰۱۵	۲۱	۰/۰۲۲	۲۱	۰/۰۲۴	۲۱	۰/۰۴۹	۲۱
منطقه بیست	۰/۰۱۸	۱۷	۰/۰۳۶	۱۷	۰/۰۳۱	۱۷	۰/۰۵۸	۱۷
منطقه بیست و یک	۰/۰۱۴	۱۱	۰/۰۸۹	۳	۰/۰۳۲	۱۱	۰/۱۳۵	۳
منطقه بیست و دو	۰/۰۱۴	۹	۰/۰۵۸	۱۰	۰/۱۲۰	۳	۰/۰۸۸	۹

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰

شکل ۶- رتبه‌بندی شاخص‌های توسعه اقتصادی با استفاده از نرم‌افزار Expert Choice در مناطق ۲۲ گانه کلان‌شهر تهران

شکل ۷ مناطق شهر تهران بر اساس شاخص توسعه اقتصادی

نتیجه گیری و ارائه پیشنهادها

یکی از زمینه های اصلی مطالعاتی پژوهشگران، برنامه ریزان و مدیران شهری در چند دهه اخیر، به منظور دستیابی به عدالت اقتصادی، بررسی و ارزیابی وضعیت انواع شاخص ها و نحوه پراکنش جغرافیایی آن در میان نواحی و مناطق شهری است؛ بنابراین این پژوهش با روشی توصیفی - تحلیل به بررسی تأثیر شاخص های توسعه اقتصادی در مناطق ۲۲ گانه کلان شهر تهران و میزان برخورداری مناطق از شاخص های توسعه اقتصادی (رفاهی - تجاری، صنعتی، کالا و خدمات و منابع و معادن) با بهره گیری از آزمون همبستگی پیرسون، تحلیل عاملی و جهت وزن دهی به معیارها برای سطح بندی مناطق در میزان برخورداری از شاخص های توسعه اقتصادی از تکنیک AHP و نرم افزار Expert Choice استفاده شده است. نتایج حاصل از آزمون تحلیل عاملی نشان می دهد چهار عامل شناسایی شده توانسته اند ۷۵٪ واریانس اثرات شاخص های توسعه اقتصادی بر مناطق ۲۲ گانه کلان شهر تهران را تبیین نمایند. درصد تبیین هر یک از عوامل شناسایی شده به ترتیب اهمیت عبارت اند از: عامل اول ۱۳/۸۹۰٪ عامل دوم ۵/۵۷۱٪، عامل سوم ۲/۹۷۱٪ و عامل چهارم ۲/۳۳۰٪ را به خود اختصاص داده است که با نتایج پژوهش فال سلیمان و حجتی پور (۱۳۹۴)، قادری و همکاران (۱۳۹۸)، جعفری و همکاران (۱۳۹۹) همخوانی دارد. در ادامه جهت بررسی رابطه بین شاخص های توسعه اقتصادی از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است، نتایج به دست آمده از این رابطه نشان می دهد، بین شاخص تجاری - رفاهی با شاخص صنعتی، شاخص منابع معدنی و شاخص کالا و خدمات به ترتیب با ضریب همبستگی (۰/۴۹۷)، (۰/۲۱۵) و (۰/۵۴۳) و رابطه معناداری در سطح ۹۹ درصد وجود دارد. همچنین بین شاخص صنعتی با منابع معدنی و کالا و خدمات به ترتیب با ضریب همبستگی (۰/۲۶۴) و (۰/۶۱۲) در سطح ۹۹ درصد رابطه معناداری وجود دارد بیشترین ضریب همبستگی بین شاخص صنعتی با کالا خدمات (۰/۶۱۲) و کمترین مقدار ضریب همبستگی بین شاخص تجاری - رفاهی با منابع معدنی (۰/۶۱۲) وجود دارد که با نتایج پژوهش میرزایی و همکاران (۱۳۹۳)، ملکی و همکاران (۱۳۹۴)، محمدخانی و همکاران (۱۴۰۰) همخوانی دارد؛ و همچنین جهت بررسی فرضیه اول پژوهش از مدل معادلات ساختاری (SEM) با استفاده از روش حداقل مربعات جزئی در نرم افزار (SMART PLS3) انجام شده که با توجه به نتایج به دست آمده از این آزمون فرضیه اول پژوهش مورد تأیید است که با نتایج (Qiao et al, 2021)، (Beijing et al, 2020) و (liu et al, 2021) همخوانی دارد؛ و جهت وزن دهی به معیارها برای سطح بندی مناطق در میزان برخورداری از شاخص های توسعه اقتصادی از تکنیک AHP و نرم افزار Expert Choice استفاده شده است نتایج به دست آمده از بالاترین نمره شاخص توسعه اقتصادی به منطقه ۳ شهری تهران و در مقابل پایین ترین ضریب به منطقه ۱۷ تعلق دارد. همان طور که در شکل مشخص است بالاترین ضرایب به ترتیب مربوط به مناطق ۳، ۱، ۲، ۶ و ۵ شهری تهران است و در مقابل پایین ترین مقدار ضریب، به ترتیب مربوط به مناطق ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۱۵، ۱۶ و ۲۰ شهری تهران است که با نتایج میرزایی و همکاران (۱۳۹۳)، محمدخانی و همکاران (۱۴۰۰)، ملکی و همکاران (۱۳۹۴)، صادقی و زنجری (۱۳۹۶) و جعفری و همکاران (۱۳۹۹) همخوانی دارد. برتری پژوهش حاضر نسبت به سایر پژوهش ها انجام شده در این خصوص، به بررسی تأثیرگذاری شاخص های توسعه اقتصادی بر روی هم با استفاده از تحلیل عاملی و تحلیل همبستگی و همچنین مدل سازی با استفاده معادلات ساختاری با نرم افزار (SMART PLS) بوده است.

با توجه به نتایج پژوهش و مبحث عدالت و همچنین دسترسی شهروندان به امکانات، تسهیلات و خدمات، پیشنهادهای زیر ارائه می گردد:

- ۱- استفاده از مبحث عدالت معکوس به گونه ای که اولویت توسعه مناطق کلان شهر تهران به ترتیب برای مناطق محروم، کمتر توسعه یافته، نسبتاً توسعه یافته و توسعه یافته.

- ۲- سیاست های اقتصادی با برنامه ریزی فضایی شهر تهران هماهنگ و همسو باشد.

- ۳- شناخت پتانسیل ها و توان های هر منطقه و برنامه ریزی و سرمایه گذاری روی آن ها و بالطبع بهره وری مناسب هر منطقه.

- ۴- برنامه ریزی برای کاهش نرخ بیکاری در مناطق و افزایش نرخ اشتغال.

- ۵- توجه به شعاع خدمات رسانی امکانات و خدمات شهری برای رسیدن به عدالت فضایی و ایجاد تعادل نسبی در توزیع آن ها.

- ۶- شناسایی بافت ها و بلوک های فقیر مناطق شهر تهران به منظور اولویت بندی سرمایه گذاری اقتصادی.

- ۷- رعایت الگوی سلسله مراتبی شهری در باز توزیع امکانات و خدمات شهری به ویژه در مناطق ۱۷، ۱۵، ۱۸، ۱۴ و ۱۹.

- ۸- لزوم بازنگری در طرح تفصیلی شهر تهران و اولویت دهی به رفع نیازهای شهروندان مناطق ۱۷، ۱۵، ۱۸، ۱۴ و ۱۹.

ملاحظات اخلاقی:

پیروی از اصول اخلاق پژوهش: در مطالعه حاضر فرم های رضایت نامه آگاهانه توسط تمامی آزمودنی ها تکمیل شد.

حامی مالی: هزینه های مطالعه حاضر توسط نویسندگان تأمین شد.

تعارض منافع: بنابر اظهار نویسندگان مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است.

References

1. Acemoglu, D., Johnson, S., Robinson, J.A., 2001. The colonial origins of comparative development: an empirical investigation. *Am. Econ.*
2. Achten, S., Lessmann, ch. (2020). Spatial inequality, geography and economic activity. *World Development* 136 (2020) 105114.
3. Babaei, Elie Naz (2013), Spatial Justice Analysis and Urban Development in Providing Urban Services in Tabriz Municipal Areas, Master Thesis in Geography and Urban Planning, Supervisor: Shahriar Roustaei, Faculty of Humanities, University of Tabriz.
4. Baffoe, G., Zhou, X., Moinuddin, M., Somanje, A. N., Kuriyama, A., Mohan, G., ... & Takeuchi, K. (2021). Urban–rural linkages: effective solutions for achieving sustainable development in Ghana from an SDG interlinkage perspective (pp. 1-22). Springer Japan.
5. Beheshti, Mohammad Baqer (2003) Economic Development of Iran, Tabriz University Press.
6. Boustan, L.P., Kahn, M.E., Rhode, P.W., Yanguas, M.L., 2020. The effect of natural disasters on economic activity in U.S. counties: a century of data. *Journal of Urban Economics* <https://scholar.princeton.edu/lboustan/research>, forthcoming.
7. Catney, G. (2018). The complex geographies of ethnic residential segregation: Using spatial and local measures to explore scale-dependency and spatial relationships. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 43(1), 137–152.
8. Diane Perrons (2005), the new economy and earnings inequalities: explaining social, spatial and gender divisions in the UK and London.
9. Dufaux, Frederic, (2008), Birth announcement, justice spatial/spatial justice, www.jssj.org. (October 2010).
10. Fal Soleiman, Mahmoud and Hajipour, Rahim (2014), Strategic Planning of Economic Sectors for Regional Development Using SWAT Case Study of Industry and Mining of South Khorasan Province, *Journal of Housing and Rural Environment*, No. 150, pp. 45-60.
11. Harvey, David (1997), *Social Justice and the City*, translated by Farrokh Hesamian et al., Tehran: Urban Planning and Processing Company.
12. Hatami Nejad, Hossein; Farhoudi, Rahmatollah and Mohammadpour, Morteza (2008), Analysis of social inequality in the use of urban service uses studied in Esfarayen, *Human Geography Research*, No. 65, pp. 71-85.
13. Henderson, J. V., Squires, T., Storeygard, A., & Weil, D. (2018). The global distribution of economic activity: Nature, history, and the role of trade. *The Quarterly Journal of Economics*, 133, 357–406.
14. Hulland, J. (1999). Use of partial least squares (PLS) in strategic management research: A review of four recent studies. *Strategic management journal*, 20(2), 195-204.
15. Jafari, Firooz; Hatami, Afshar and Karami, Sonia (1399), Spatial analysis of regional development of the provinces based on economic indicators, *Scientific Journal of Geography and Planning*, No. 74, pp. 61-72.
16. Jafarinia, Abbas (1398), Social Justice, Justice and Development, *Geography and Regional Planning*, No. 1, pp. 289-311.
17. Katozian, Nasser (2000), Justice in Social and Legal Life, *Social Security Quarterly*, No. 7, pp. 15-30.
18. Liu, j., Yu, tian., kai, H., tao, y (2021). Spatial-temporal differentiation of the coupling coordinated development of regional energy-economy-ecology system: A case study of the Yangtze River Economic Belt. *Ecological Indicators* 124 (2021) 107394.
19. Maleki, Saeed, Kamelifar, Mohammad Javad and Kamelifar, Zahra (2015), Spatial Analysis of Regional Economic Development Indicators in East Azerbaijan Province, *Journal of Spatial Planning*, No. 7, pp. 54-66.
20. Maleki, Saeed, Kamelifar, Mohammad Javad, Kamelifar, Zahra, (2017) Spatial analysis of regional economic development indicators in East Azerbaijan province, *Journal of Spatial Planning*, Year 7, Issue
21. Mill, John Stuart. 2003. *On Liberty. Rethinking the Western Tradition*. New Haven: Yale University Press.
22. Mirzaei, Jahanbin, Ahmadi, Sajjad, Lorestani, Akbar (2014) in a study entitled Spatial analysis of the levels of metropolitan areas of Tehran from the perspective of urban economics, *Journal of Urban Economics and Management*, Year 3, Issue 11, pp. 77- 59.

23. Mohammadkhani, Morteza, Karkabadi, Zeinab, Arghan, Abbas (1400) Measurement and evaluation of metropolitan areas of Tehran in terms of urban prosperity indicators. *Journal of Urban Research and Planning*, Volume 12 Number (44), 75-92.
24. Mohammadzadeh, Parviz, Motusali, Mahmoud, Beheshti, Mohammad Baqer, Akbari, Akram (1398) *Iranian Journal of Economic Research*, No. 78, pp. 91-61.
25. Moroke, T., Schoeman, C., & Schoeman, I. (2019). Developing a neighbourhood sustainability assessment model: An approach to sustainable urban development. *Sustainable Cities and Society*, 48, 101433.
26. Motusali, Mahmoud (2010) *Economic Development, Concepts, Theoretical Foundations of Institutional Approach and Methodology*. University of Tehran Press. Side. Zarabi, Asghar, Shahivandi, Ahmad (2010) An Analysis of the Distribution of Economic Development Indicators in the Provinces of Iran, *Journal of Geography and Environmental Planning*, Volume 21, Number 38, pp. 17-32.
27. Musterd, S., Marci'nczak, S., van Ham, M., & Tammaru, T. (2017). Socioeconomic segregation in European capital cities. Increasing separation between poor and rich. *Urban Geography*, 38(7), 1062–1083.
28. Nazmfar, H, Aftab, A, Nazampour, N, & MajnoonyTootakhane, A. (2016): "Evaluation and Prioritization of Urban Areas Based on Parameters Creative City (Case Study: Sanandaj City)", *The Journal of Spatial Planning*, Volume 20, Issue 4, 259-286.
29. Neil Brenner (2004), *Urban governance and the production of new state spaces in western Europe, 1960–2000*. Department of Sociology and Metropolitan Studies Program, New York University.
30. Nouri, Mahboubeh, Rezaei, Mohammad Reza, Yarahmadi, Manijeh (2021). Significance Analysis - Performance of Good Governance Indicators in Yazd World Heritage City. *Journal of Urban Research and Planning*, Twelfth Year, No. 46, pp. 16-1.
31. Osth, J., Shuttleworth, I., & Nedomysl, T. (2018). Spatial and temporal patterns of economic segregation in Sweden's metropolitan areas: A mobility approach. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 50(4), 809–825.
32. Pam Christie (2012), *Framing the field of affordances: space, place and social justice in education in South Africa*.
33. Pettinger, T. (2019). Policies for Economic Development, *Journal of Economic Geography*, 1, 81–105.
34. Qaderi, Jafar; Rastegar, Ebrahim and Ghahri, Muslim (1398), Identification and analysis of factors affecting the economic, social and physical dimensions of quality of life in urban neighborhoods (Case study: District 7 of Tehran Municipality), *Quarterly Journal of Urban Economics and Management*, 3 (7), pp. 71-86.
35. Qiao, M., Wang, Y., Wu, Shanmei., Fu, X., Gu, Y. (2021). A realistic and multilevel measurement of citywide spatial patterns of economic segregation based on human activities. *Cities* 110 (2021) 103067.
36. Rashtbar, H., Nazmfar, H., & Samadzadeh, R. (2019). Evaluating Enjoyment of Urban Regions Through Innovative City Indicators with An Emphasis on Social and Cultural Indicators (A Case Study: Tabriz Metropolis). *Journal of Applied Engineering Sciences*, 9(1), 109-114.
37. Robert García, Zoe Rawson, Meagan Yellott, and Christina Zaldaña (2009), *Economic Stimulus, Green Space, and Equal Justice*.
38. Rodriquez, F., & Rodrik, D. (2018). Trade policy and economic growth: A skeptic's guide to the cross-national evidence. Working Paper No. 7081. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research.
39. Russ, M., & Jones, J. K. (2008). Regional Economic Development Indicators for a Knowledge-Based Economy with Knowledge Deprivation. *Journal of Regional Analysis and Policy*, 38(100-2016-90015).
40. Sadeghi, Rasoul, Zanjari, Nasibeh (2017) Spatial Model of Inequality Development in 22 Districts of Tehran, *Social Welfare Quarterly*, Year 17, No. 66, pp. 184-149
41. Schumpeter, J. (1997). *The Theory of Economic Development* Transaction Publishers.
42. Sharifzadeh, Masoumeh, Heidari, Meysam, Keshavarzi, Amin (1400). Prioritization of components required for smart parking in urban environments (Marvdasht case study). *Journal of Urban Research and Planning*, Year 12, No. 45, pp. 203-218.

43. Smith, David (2002), *Quality of Life: Human Welfare and Social Justice*, translated by Hossein Hataminejad and Hekmat Shahabadi, *Journal of Political-Economic Information*, No. 185, pp. 160-173.
44. Soja, E. (2010), *Seeking Spatial Justice*, Publisher: University of Minnesota Press.
45. Tabei, Nader; Movahed, Ali; Tulayi, Simin and Kamanroudi Kojouri, Musa (2016), The role of spatial justice in urban management of the study area of Tehran's Sixth District, *Spatial Planning Quarterly*, No. 2, pp. 23-36.
46. Tafazoli, Fereydoun (2012), *Macroeconomics, Theories and Economic Policies*, Tehran: Ney Publishing.
47. Talen, Emily. (1998), *Visuallizing fairness, equity maps for planner*. APA Journal.
48. Todaro, Michael (2012), *Economic Development*, Translator: Vahid Mahmoudi, Tehran: Negah Danesh.
49. United Nations. 2103. *World Economic Situation and Prospects 2013, Global outlook*.
50. World Bank, (2019). *Urban Development: Understanding Poverty*. Retrieved from. <https://www.worldbank.org/en/topic/urbandevelopment/overview>. on July 05, 2019.
51. Zhuhadar, L., Thrasher, E., Marklin, S., & de Pablos, P. O. (2017). The next wave of innovation—Review of smart cities intelligent operation systems. *Computers in Human Behavior*, 66, 273-281.